

พระพุทธศาสนาหายานในจีน

แปลและเรียบเรียงโดย

พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

อธิการบดี มจร

ความนำ

พระพุทธศาสนาแผ่จากอินเดียไปสู่นานาประเทศตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เริ่มแผ่ไปสู่จีนหลังจากทำสงครามครั้งที่ ๔ ที่กาศมีระ ในเบื้องต้นแผ่ขึ้นเหนือ โดยมีฐานที่มั่นอยู่ที่บามิยัน (ปัจจุบัน : ออฟกานิสถาน) หลักฐานที่สำคัญคือพระพุทธรูปใหญ่ ๒ องค์ ที่หน้าผาสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. ๘๐๐ - ๙๐๐ โดยสกัดจากหินทราย พระองค์ใหญ่สูง ๑๗๕ ฟุต องค์เล็กสูง ๑๒๐ ฟุต ปัจจุบันถูกทำลายโดยรัฐบาลตาลีบัน ความจริง เส้นทางที่พระพุทธศาสนาแผ่จากอินเดียไปเมืองจีนมี ๔ เส้นทาง ประกอบด้วย (๑) ตอนเหนือสุดของอินเดีย (๒) เส้นทางผ่านภูเขาหิมาลัย (๓) เส้นทางเดินเท้าผ่านพม่า ลาว เวียดนาม (๔) เส้นทางเรือผ่านชวา ศรีวิชัย แล้วขึ้นบนที่เมืองกวางตุ้ง

ในเส้นทางสายเหนือสุดของอินเดีย พระพุทธศาสนาแผ่จากอินเดียสู่บาบิยันก่อนต่อจากนั้นข้ามภูเขาฮินดูกูช เข้าบัลขั เข้ามเทือกเขาปาร์มี เข้ากัษการ์ พุทธศาสนิกชนหรือพ่อค้าชาวเปอร์เซีย ชาวตะวันตกพักที่กัษการ์ก่อนตัดสินใจว่าจะใช้สายเหนือหรือสายใต้

สายใต้ จากกัษการ์ ผ่านรัฐไซตัน เดินทางมุ่งสู่ถ้าตุนฮวง ก่อนเข้าสู่จีนตอนกลาง รัฐไซตันนี้มีความสัมพันธ์กับแคว้นมคธอยู่บ้าง กล่าวคือสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช อัครมเหสีของพระเจ้าอโศก ชื่อว่าพระนางกุณฑลละ มีนิสัยโหดร้าย เมื่อพระเจ้าอโศกเลื่อมใสพระพุทธศาสนา เสด็จไปไหว้ต้นโพธิ์และใช้เวลาอยู่ที่นั่นจนไม่มีเวลาอยู่กับพระนาง พระนางอิจฉาดันโพธิ์ เอาจายพิฆาปรดจนต้นโพธิ์ตาย พวกนางสนมไม่ชอบความโหดร้ายของนางเลยหนีไปอยู่รัฐไซตัน พวกกันสร้างวัดชื่อว่า โคตมีวิหาร

สายเหนือ จากกัษการ์ไปทางเหนือ ข้ามทะเลทรายตักละมะกัน ไปถึงแคว้นกุกะ (กุกี) ซึ่งเป็นบ้านเดิมของกุมารชีพ ผ่านการัษการ์ ผ่านเตอร์ฟาน มุ่งสู่ถ้าตุนฮวงก่อนเข้าสู่จีนกระจายไปตามภูมิภาคอื่น ๆ

ถ้าตุนฮวงนี้เข้าใจว่าเป็นถ้าที่พ่อค้าสัญชาติต่าง ๆ สร้างไว้เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพวกจาริกแสวงบุญ ทั้งที่เป็นพุทธและไม่ใช่พุทธ ถือเป็นถ้านานาชาติ พวก

พระภิกษุชาวจีนที่จะไปอินเดียก่อนยุคสมเด็จพระเจ้าอโศกมหาราช แต่ไปไม่ถึงอินเดีย ติดอยู่ที่แคว้นกุฉ ฉะเสียเป็นส่วนมาก ไปติดลาภสักการะ ศึกษาพระพุทธศาสนาที่กุฉนั้นแล้วกลับเมืองจีน

ประวัติศาสตร์

ชาวจีนเริ่มรู้จักพระพุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์ฮั่น พ.ศ. ๓๓๗-๗๖๓ มีตำนานว่า พระเจ้าอโศกมหาราช ตอนที่ทรงรับสั่งให้สร้างวิหาร สถูปเจดีย์ และเสาโคก ๘๔๐๐๐ แล้ว ให้ประดิษฐานทั่วอินเดีย ความจริงพระเจ้าอโศกไม่ได้ทรงสร้างเองทั้งหมด แต่ประกาศเป็นนโยบายออกไป ประชาชนที่เลื่อมใสพระพุทธศาสนาก็ช่วยกันสร้างตามพระราชประสงค์แล้ว ประดิษฐานไว้ทั่วชมพูทวีป มีการพบสถูปเจดีย์และเสาโคกในจีน ๑๙ แห่ง บางแห่งมีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงว่าคนในถิ่นนั้นรับรู้พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

พ.ศ. ๖๐๐ พระเจ้ามิ่งตี้แห่งราชวงศ์ฮั่น ทรงเป็นผู้เริ่มในการนำพระพุทธศาสนาไปสู่เมืองจีน พระองค์ทรงสุบินเห็นเทวดาตัวสี่ของอุ้มพระพุทธรูปเหาะผ่านพระราชวัง โหรทำนายว่า เทวดาสี่ทองหมายถึงพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติในอินเดีย แม้เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว แต่คำสอนยังรุ่งเรืองในอินเดีย พระองค์รับสั่งให้ทูตไปสืบพระพุทธศาสนา ในยุคนั้น ศาสนาดั้งเดิมในจีนคือ เต๋าและขงจื้อยึดครองพื้นที่ มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมประเพณีจีนค่อนข้างสูง เต๋านั้นการปลื้มอกจากสังคัม นิยมนั่งสมาธิ นั่งกรรมฐานเหมือนกับพระพุทธศาสนา ขงจื้อเน้นจริยศาสตร์ และสังคัม

จากความฝันของพระเจ้ามิ่งตี้ ประมาณ พ.ศ. ๖๐๐ มีการส่งทูตไปสืบพระพุทธศาสนาในอินเดียและนำพระสูตร ๔๒ ตอนจากบริเวณเอเชียกลางกลับเข้าจีน ต่อจากนั้นก็เริ่มมีพระภิกษุชาวเอเชียกลางเดินทางเข้าจีน ชุดแรกคือ พระกัศสปะ มาตั้งคະต่อมาพระอันสิเกาไปกับคณะซึ่งเป็นชาวเอเชียกลางส่วนมาก มิใช่พระภิกษุที่เป็นชาวอินเดียแท้ ๆ แต่เป็นพวกลูกผสม อาจมีบางท่านเป็นชาวอินเดียแต่เข้าไปอยู่ที่วัดบริเวณเอเชียกลาง เพราะพระพุทธศาสนาบริเวณเอเชียกลางเป็นศาสนาแบบมีชีวิต (Living Buddhism) ซึ่งในอินเดียไม่ค่อยมี เพราะฉะนั้น เวลาพระภิกษุไปจำพรรษาที่เอเชียกลาง ภารกิจคือแปลพระสูตร อย่างอื่นทำไม่ได้ เพราะถูกจำกัดสิทธิบางส่วนคือ คนชั้นสูงโดยเฉพาะกลุ่มที่นับถือขงจื้อกับเต๋ามาก่อน ถวายคำแนะนำแก่ษัตริย์ให้ออกกฎข้อบังคับไม่ให้ประชาชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับศาสนาอย่างเต็มที่ เช่น ไม่อนุญาตให้บวช แต่ให้ไปช่วยงานแปลคัมภีร์ไว้

เพราะฉะนั้นงานที่พระสงฆ์จากเอเชียกลางทำได้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจีนคือ สร้างงานแปลคัมภีร์ขึ้นมา โดยวางยุทธศาสตร์อย่างแรกคือ พยายามสร้างความเป็นมิตร

กับเต๋าให้มากที่สุด เพราะเล็งเห็นความเหมือนกันในหลายด้าน ระหว่างพระพุทธศาสนากับเต๋า พระอานลิเกาเป็นชาวปาเถียรฯ ไปตั้งถิ่นฐานเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เมืองโยยาง(ลั่วหยาง) สร้างวัดม้าขาว (วัดเป๊ะเปี้ย) เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ใ้ขุพุทธศาสตร์การแปลคัมภีร์ และสร้างมิตรกับพวกเต๋า

ลักษณะร่วมระหว่างพุทธกับเต๋า

การผสมผสานระหว่างพุทธกับเต๋าเกิดจากการที่มีแนวคิดหลายอย่างเหมือนกัน แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้มีการผสมผสานกันโดยง่าย คือ

(๑) พิธีกรรมสาธารณะ เช่น การบูชาไม้ไผ่การบูชาขง แต่เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เกิดผลดีงาม ส่วนพิธีส่วนตัว เน้นสมาธิและสมถะเหมือนกัน พระพุทธศาสนานั่งชำระจิตให้บริสุทธิ์ กำจัดกิเลส งดเว้นความหุนหาวฟูมเฟือย

พระพุทธศาสนาเชื่อว่า ผู้ได้ฌานเมื่อตายไป ย่อมไปเกิดในพรหมโลก สอนเรื่องความต่อเนื่องของวิญญาณ(Indestructibility of soul)และทำให้มีการเกิดใหม่(Rebirth) ส่วนเต๋าเชื่อในดินแดนแห่งอมตภาวะในดินแดนทะเลตะวันออก แสงงามอมตภาพในสวรรค์วิสุทธิภูมิ

(๒) ชาวเต๋าเข้ามามีส่วนร่วมในการแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาในยุคแรก ข้อนี้ทำให้เกิดความสนิทสนมกับพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และชาวเต๋าเหล่านั้นนำคัมภีร์พระพุทธศาสนาไปใช้ ทำให้เกิดความเหมือนกัน อีกประเด็นหนึ่ง คือ ชาวเต๋านำธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนาไปใช้ เช่น อริยสัจ ๔ ปฏิจจสมุปบาท นิพพาน อนัตตา อนิจจตา อานาปานสติ

(๓) ความใกล้ชิดกับพระสงฆ์และความมีหลักการสำคัญเหมือนกัน ทำให้ชาวเต๋าคิดว่าพระพุทธศาสนาเป็นเพียงแง่มุมหนึ่งของเต๋า ชาวเต๋าเห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นเพียงวิธีการใหม่แห่งการที่จะได้รับบรรลุอมตภาพ นิพพานแห่งพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างจากนิพพานเต๋า พระอรหันต์ในพระพุทธศาสนาเหมือนกับวิสุทธิชน(Chen Jen)ของเต๋า

ความคิดพื้นฐานของเต๋า คือ เหลาจื้อ(เต๋า) ตายจากเมืองจิ้นแล้วเดินทางไปอินเดีย ไปเกิดเป็นพระศากยมุนีพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้วก็เดินทางกลับมาที่เมืองจิ้น มีการเชื่อมโยงกันด้านศาสนาตลอดเวลา เพราะฉะนั้น ผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนากับผู้ก่อตั้งเต๋าเป็นคนคนเดียว

สรุปสถานการณ์พระพุทธศาสนาในจีน

ยุคที่ ๑ ต่อจากสมัยราชวงศ์ฮั่น

ยุคราชวงศ์ซินตะวันออกประมาณ พ.ศ. ๘๐๐ - ๙๐๐ พระพุทธศาสนาในจีน มีรากฐานอยู่ในคัมภีร์ปรัชญาปารมิตา กิจกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการแปลคัมภีร์เป็นส่วนมาก นักแปลที่มีชื่อมากที่สุดคือ กุมารชีพ มีความสามารถทางภาษาถึง ๑๐ ภาษา เป็นชาวแคว้นกุฉะ กุมารชีพรู้มากถึง ๑๐ ภาษาจึงเป็นนักแปลได้ พ่อของกุมารชีพเป็นชาวอินเดีย ชื่อว่า **กุมารายณะ** แม่เป็นชาวกุฉะ ชื่อว่า **ชีวา** ชื่อพ่อและแม่รวมกันเป็นกุมารชีพ

พระพุทธศาสนายุคราชวงศ์ซิน ตะวันออก ประมาณ พ.ศ. ๘๐๐ - ๙๐๐ ถือคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาเป็นหลัก เพราะฉะนั้น สำนักต่าง ๆ ที่ปรากฏชื่อประมาณ ๗ สำนัก จึงเป็นสำนักในเชิงปรัชญาทั้งหมด โดยมีคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาเป็นพื้นฐาน พระพุทธศาสนาจึงปรากฏในลักษณะวิชาการมากกว่าเชิงปฏิบัติ ในปลายยุคราชวงศ์ซินตะวันออก พระจีนที่เข้ามาสืบค้นพระพุทธศาสนาในอินเดีย เริ่มประสบความสำเร็จมากขึ้นโดยมีท่านสมณะฟาเหียนเป็นคนแรกที่เดินทางไปถึงอินเดีย เข้าทางอินเดียเหนือแล้วกลับมาทางเรือ ท่านานบอกว่าท่านไปศรีลังกาด้วย ผ่านประเทศไทยแถวบริเวณอาณาจักรวิชัย แล้วขึ้นเรือที่กวางตุ้ง เข้าอินเดียทางเหนือ กลับเมืองจีนทางใต้ เพราะเอาคัมภีร์กลับไปมาก จึงต้องบรรทุกเรือสำเภามากกว่าพอคำ แต่ไม่ว่าจะเป็นทางเกวียนหรือเรือ ก็ต้องอาศัยชาวบ้านทั้งนั้น พวกพ่อค้ากลับจากขายสินค้า พาหนะว่าง พระภิกษุเลยขอร้องให้ช่วยขนคัมภีร์กลับ ตอนมาเอาสินค้ามาขาย เมื่อขายสินค้าหมด พาหนะว่าง ตอนเดินทางกลับเลยเอาพาหนะช่วยขนคัมภีร์ให้พระ

ยุคที่ ๒ ยุคต่อมาครอบคลุม ๔ ราชวงศ์

ราชวงศ์หลิวซุง พ.ศ. ๙๖๒ - ๑๐๒๒

ราชวงศ์ฉี พ.ศ. ๑๐๒๒ - ๑๐๔๕

ราชวงศ์เหลียง พ.ศ. ๑๐๓๖-๑๑๐๐

ราชวงศ์เซิน พ.ศ. ๑๑๐๐ - ๑๑๓๒

แม้จะเป็นระยะเวลาสั้นๆ เพียง ๑๖๙ ปี ก็มีการสำรวจสำมะโนจำนวนประชากรสำรวจจำนวนพระภิกษุและวัดไว้ด้วย ในช่วงสั้นๆ สมัยราชวงศ์หลิวซุง มีพระภิกษุ ๓๖,๐๐๐ รูป มีวัด ๑,๙๖๓ วัด สมัยราชวงศ์ฉี มีพระจำนวน ๓๒,๐๐๐ รูป มีวัด ๒,๐๐๐ แห่ง สมัยราชวงศ์เหลียง มีพระจำนวน ๘๒,๐๐๐ รูป มีวัด ๒,๘๐๐ วัด เมื่อเทียบกับประชากรจีนถือว่าจำนวนพระยังน้อยอยู่ วัดก็ยังไม่มาก มีสาเหตุสำคัญ ๒-๓ ประการที่ทำให้จำนวน

พระภิกษุน้อยและวัดมีจำนวนไม่มากเท่าที่ควร สาเหตุหลักมาจากพวกปุโรหิตที่นับถือลัทธิเต๋าและขงจื้อ กล่าวหาว่าพระพุทธศาสนาในหลายเรื่อง เช่น

(๑) เรื่องสร้างวิหาร เจดีย์ และศาสนสถาน มีลักษณะเป็นการเลียนแบบราชสำนัก เลียนแบบสิ่งก่อสร้างพระราชวัง แล้วก็เอาธงไปตั้งไว้ในวัด ตีบอกสัญญาณเวลา เป็นการลดความสำคัญของนาฬิกาทรายที่ราชสำนักมอบให้ชาวบ้านใช้บอกเวลาประจำหมู่บ้าน (ประเพณีการใช้นาฬิกาทรายสืบทอดมาจากนาลันทา) ข้อกล่าวหานี้แม้จะไม่หนักหนาแต่เหมือนกับแมลงหวี่ต่อมตาข้าง

๒. พระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะให้ประชาชนกระด้างกระเดื่องต่อราชสำนัก โดยการสร้างงานขึ้น หางานให้ประชาชนทำแทนราชสำนัก งานที่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนก็คืองานแปลคัมภีร์

๓. พระภิกษุเทศน์สอนประชาชนเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เรื่องทำดีได้รับรางวัล ทำชั่วได้รับการลงโทษ สร้างบทลงโทษแทนกฎของสวรรค์ ที่ฝ่ายปุโรหิตลัทธิดั้งเดิมเขาพูดไว้ว่า สวรรค์ลงโทษ สวรรค์ให้คุณ สวรรค์ให้โทษ พวกปุโรหิตบอกว่า พระภิกษุสร้างความหุดหงิดเคืองใจให้แก่สวรรค์ ข้อกล่าวหาเล็กๆ น้อยๆ นี้เป็นตัวจำกัดความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาทั้งจำนวนพระภิกษุ จำนวนวัดและพิธีกรรมต่างๆ

ยุคที่ ๓ ราชวงศ์ถัง พ.ศ. ๑๑๕๑ - ๑๔๕๐

ยุคราชวงศ์ถังเป็นยุคทอง แม้กระนั้นก็เหมือนไม่ใช่ยุคทอง เหมือนสมัยพระเจ้าอโศกในอินเดียซึ่งเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนา แต่ว่าพร้อม ๆ กับความรุ่งเรืองก็มีความเสื่อมแทรกอยู่ มีคนจำนวนมากปลอมบวชเป็นพระภิกษุ มีศาสนาธรรมปลอม ศาสนาวัดปลอมมาก พระถังซำจั๋ง (สมณะเฮียนจั้ง) ซึ่งเป็นพระในราชวงศ์ถัง เดินทางมาอินเดียตอนเหนือแล้วนำคัมภีร์กลับเมืองจีนทางตอนเหนือของอินเดียเหมือนกัน เอาคัมภีร์กลับจีนเป็นจำนวน ๖๕๗ เรื่อง ๕๒๐ หัวข้อ ซึ่งต่อมามีการแปลเป็นภาษาจีนได้เพียง ๗๓ เรื่อง ที่ว่ารุ่งเรืองแล้วมีความเสื่อมแทรกเข้ามาด้วย ก็คือ ประมาณ พ.ศ. ๑๓๘๘ มีการสำรวจสัมมะโนประชากร มีพระจำนวน ๒๖๐,๐๐๐ รูป ในราชวงศ์ถัง มีวัดจำนวน ๔๖,๐๐๐ วัด มีสถูป ๔๐,๐๐๐ เป็นพระของนิกายสังฆธรรมปฎนทริกสูตร นิกายเทียนไท่ และนิกายฉาน เมื่อจำนวนพระมีมากเกินไป จึงเริ่มมีการจำกัดจำนวนพระลงมา เพราะกลัวว่าจะเป็นพระปลอม มีการสังคายนาพระธรรมวินัยและบังคับให้พระลาสิกขา(สึก)ไป มีการทำลายวัดหลายแห่งซึ่งเป็นวัดที่ผิดกฎหมาย จำนวนพระภิกษุภิกษุณี ต้องมีการขึ้นทะเบียนไว้อย่างเป็นทางการ

นักปราชญ์อีกท่านหนึ่งคือสมณะอึ้ง เป็นผู้ที่บ้านที่ร่ำรวยการสืบสาน พระพุทธศาสนาไว้มากตามเส้นทางที่ท่านเดินทาง ท่านอึ้งจึงเดินทางเรือกลับทางเรือ ใช้เวลา ศึกษาลอดเส้นทางยาวนานที่สุด จากท่าเรือ**กวางตุ้ง**ของจีนไปที่ท่าเรือ**ตามรลิต**ของอินเดียใช้เวลา ๒ ปี สันนิษฐานว่าสมณะอึ้งมาอยู่แถวอาณาจักรศรีวิชัยหลายเดือน มีบางคนบอกว่า อาณาจักรศรีวิชัยเป็นที่ศึกษาภาษาสันสกฤตของพระจีนก่อนเข้าอินเดีย เรียนให้อ่านออกเขียนได้ ก็จะไปแปลคัมภีร์ในอินเดีย

ในสมัยราชวงศ์ถัง การที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมาก ทำให้มีความเสื่อมแทรกอยู่ คือ รัฐเข้ามาคุมอำนาจ บริหารจัดการคณะสงฆ์เกือบทั้งหมด ควบคุมดูแลออกกฎหมาย รัฐบาลเข้ามาดูแลจัดระบบให้พระสงฆ์ ตั้งแต่การบวชเป็นพระ การแต่งตั้งสมณศักดิ์ การบริหารการจัดการในวัด เพราะฉะนั้น จำนวนพระภิกษุภิกษุณีจึงลดลง เดิมพระภิกษุมี ๒๖๐,๐๐๐ รูปเริ่มลดลงในปลายราชวงศ์ถัง เหลือจำนวนพระภิกษุเพียง ๗๕,๐๐๐ รูป ภิกษุณีเหลือเพียง ๕๐,๐๐๐

มีคณินิยมบวชเป็นพระมาก รัฐก็เข้ามาจัดการ โดยตั้งข้อกำหนดว่า ถ้าจะบวชต้องมีประกาศนียบัตรรับรองคุณสมบัติซึ่งออกให้โดยรัฐ ต้องจ่ายค่าบวชแล้วรับใบเสร็จไปขอบวช จำนวนพระก็มีกำหนดแน่นอน คือ ฆราวาสคนหนึ่งจะบวชได้ก็ต่อเมื่อมีพระรูปหนึ่งมรณภาพหรือลาสิกขา(สึก) มีตำแหน่งว่างแล้วมีคนไปสวมแทน เหมือนตำแหน่งพระราชอาคันตุกะในเมืองไทย ต้องมีพระราชาคณะรูปหนึ่งมรณภาพหรือลาสิกขาแล้วจึงจะแต่งตั้งคนใหม่เข้าสวมแทน มีการสอบวัดคุณสมบัติก่อนบวช คนที่จะบวชเป็นพระภิกษุต้องท่องได้ไม่น้อยกว่า ๑๕๐ สูตร คนที่จะบวชเป็นภิกษุณีต้องท่องได้ไม่น้อยกว่า ๑๐๐ สูตร สอบข้อเขียนแล้วจึงสอบด้วยการสัมภาษณ์ ในระหว่างนี้มีเหตุแทรกซ้อนคือ มีกบฏลุกฮือเกิดขึ้น รัฐต้องใช้จ่ายเงินไปลงทุนปราบกบฏ จำต้องระดมทุนเข้าทอพระคลังโดยมีนโยบายคือ การขายประกาศนียบัตรในการบวชเป็นพระในพระพุทธศาสนา และบวชเป็นพระในลัทธิเต๋า

สาเหตุหนึ่งที่มีคนต้องการบวชเป็นพระมาก คือบวชแล้วฐานะมั่นคงขึ้น ข้อสำคัญคือไม่ต้องถูกเกณฑ์ทหารไปออกรบ ประเพณีนี้เมืองไทยก็ถือปฏิบัติอยู่ พระภิกษุสามเณรได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหาร เมื่อสอบได้นักธรรมชั้นตรีขึ้นไปไม่ต้องเกณฑ์ทหาร ในเมืองจีนครั้งนั้น มีหลักฐานบอกว่า พระภิกษุบางองค์ทำหน้าที่ออกเงินกู้ให้ทหาร

ยิ่งมีการจำกัดจำนวนพระเข้มงวด ยิ่งมีคนอยากบวชมาก จึงทำให้ราคาประกาศนียบัตรเพิ่มขึ้น ยิ่งเมื่อเกิดกบฏลุกฮือ รัฐต้องการระดมทุน มีการเพิ่มจำนวนพระ เกิดระบบนายหน้า มี

การรับประกาศนียบัตรบวชพระไปขายต่อ สถานการณ์ในศาสนาพุทธเลยยุ่งเหยิงพอสมควร
สรุปได้ว่า

พ.ศ. ๑๒๗๒ มีการขึ้นทะเบียนพระจำกัดจำนวนพระอย่างชัดเจน โดยรัฐเป็นผู้กำหนด
ฆราวาสคนหนึ่งจะบวชได้ก็ต่อเมื่อมีพระรูปหนึ่งมรณภาพหรือลาสิกขาก่อน มีระบบการเก็บ
ค่าธรรมเนียมการบวชอย่างชัดเจน มีการกำหนดประเภทของพระสงฆ์ ไว้ ๓ ประเภท คือ

(๑) พระหลวง (Official Monk-ราชกุลปกะ) เป็นพระประจำราชสำนัก
พระของรัฐ ทำหน้าที่ประกอบพระราชพิธี และรัฐพิธี มีวัดสำหรับพระหลวง ๔๗ วัด

(๒) พระเอกชน (Private monk-กุลปกะ) พระประจำตระกูล คล้ายกับพระรับ
บาทประจำครอบครัว (บิณฑบาตประจำ) อุปถัมภ์ไว้ มีวัดสำหรับพระเอกชน ๘๗๙ วัด

(๓) พระของประชาชน (Public monk) หรือ Monk of people มีวัด
สำหรับพระของประชาชน ๓๐,๐๐๐ วัด

ข้อกำหนดเบื้องต้นในการบวช

มีข้อกำหนดเบื้องต้นในการบวช อนุวัตตามนัยแห่งพระวินัย แต่มีบางประเด็นที่กำหนดให้
สอดคล้องกับสภาพสังคม เช่น

(๑) ผู้จะบวชต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๔ ปี

(๒) ไม่เคยผ่านการบวชมาก่อน

(๓) สอบผ่านการท่องพระสูตร ชายต้องท่องได้ ๑๕๐ ผูก(Leave) หญิงท่องได้ ๑๐๐
ผูก นอกจากนี้ยังต้องสอบผ่านข้อเขียน สอบสัมภาษณ์ บรรยายธรรม ปฏิบัติกรรมฐาน

พุทธบริษัท ๘

รัฐธรรมนูญจีนกำหนดพุทธบริษัทไว้ ๔ คู่ รวมเป็น ๘ กลุ่ม คือ

(๑) นาคหรือพ่อขาและแม่ขา บำเพ็ญตนเป็นอนาคาวิก

(๒) สามเณรและสามเณรี

(๓) ภิกษุและภิกษุณี

(๔) อุบาสกและอุบาสิกา

การบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบวชเป็นพระสามารถยกฐานะของตัวเองได้พอสมควร มีหลักฐานระบุว่า “ชาวบ้านยืม
เงินพระ หรือพระออกเงินกู้ให้ทหาร” โครงสร้างสังคมของพระมีความซับซ้อนมากขึ้น รัฐจึงจำเป็นต้อง
จัดตั้งองค์กรขึ้นมาดูแล จำนวนวัด พอสรุปได้ดังนี้

- (๑) สมัยราชวงศ์ซันตะวันตก (พ.ศ. ๘๐๘-๘๕๙) มีวัด ๑๘๐
 (๒) สมัยราชวงศ์ซันตะวันออก (พ.ศ. ๘๖๐-๙๖๓) มีวัด ๑๖๘
 (๓) สมัยราชวงศ์เลี้ยว สูง (พ.ศ. ๙๖๓-๑๐๒๒) มีวัด ๑,๙๑๓
 (๔) สมัยราชวงศ์ฉี (พ.ศ. ๑๐๒๔-๑๐๔๕) มีวัด ๒,๐๑๕
 (๕) สมัยราชวงศ์เหลียว (พ.ศ. ๑๐๔๕-๑๑๐๐) มีวัด ๒,๘๔๖

สมัยราชวงศ์เว่ยเหนือ(Northern Wei-พ.ศ. ๙๒๙-๑๐๗๗) มีการสำรวจและแบ่งประเภทวัด โดยวัดหลวงมี ๔๗ แห่ง วัดเอกชนหรือวัดขุนนาง มี ๘๓๙ แห่ง และวัดราษฎร์มี ๓๐,๐๐๐

วิธีสืบทอดพระไตรปิฎกในจีน

ในยุคต้น ๆ มีการแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนา การแปลมีหลายวิธี และลำบากมากที่ต้องให้ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้บรรยายให้ฟังเป็นภาษาบาลี-สันสกฤต แล้วมีคนฟังรู้เรื่องไปบันทึกเป็นภาษาจีน มีการรวมการขีดเกลภาษา ก่อนดำเนินการแปลเป็นภาษาจีน

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกเมืองจีนมีการสืบทอดกันเรื่อยมาในลักษณะบิดเบือนเปลี่ยนแปลงมาก เพราะมีการเปลี่ยนแปลงประโยคเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจีนบ้าง ข้อความตอนไหนอ่านยาก ถ้าน่าสนใจก็ปรับให้อ่านง่ายขึ้น มีลักษณะในเชิงนิยาย หรือเป็นนิทานมากขึ้น หรือตัดข้อความซ้ำๆออก ซึ่งข้อความซ้ำๆนี้มีนัยสำคัญ เป็นเสน่ห์ของพระไตรปิฎก การแปลจะตัดข้อความซ้ำๆออก หรือข้อความยาวก็เอาเฉพาะตอนกลางมา ตัดตอนต้นกับตอนปลายออก เอาแต่ตอนกลางมา หรือถ้าข้อความที่มีคำอธิบายยาวเกินไป ก็จะเอาเฉพาะตอนต้น เพราะฉะนั้น พระไตรปิฎกจีนจึงมีลักษณะผิดแผกจากต้นฉบับ ไม่เหมือนพระไตรปิฎกตามประเพณีเถรวาท เริ่มมีการแกะบล็อกพิมพ์พระไตรปิฎกจีนเมื่อ พ.ศ. ๑๕๑๕ แกะบล็อกเสร็จประมาณ ๑๓๐,๐๐๐ บล็อก พัฒนาการด้านการพิมพ์เริ่มมาเป็นขั้นตอน จำนวนปัจจุบันพิมพ์เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๗ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แต่คนทำหน้าที่บรรณาธิการไม่ใช่ชาวจีน เป็นชาวญี่ปุ่นชื่อ **ตะกาทสึ** เป็นบรรณาธิการพระไตรปิฎกจีน รวบรวมพระสูตรได้ ๓,๓๖๐ สูตร เนื้อหาพระไตรปิฎก มิได้มีเฉพาะคัมภีร์(บาลี)อย่างเดียว แต่มีทั้งอรรถกถา ฎีกา พุทธประวัติรวมเข้าด้วยกัน พระไตรปิฎกฉบับปัจจุบันจึงแบ่งเป็น 4 หมวดคือ ที่รฆอาคม (ที่ฆนิกาย) มัชฌิมนิกาย (มัชฌมาคม) สังยุตตนิกาย(สังยุตตอาคม) และอังคุตตรนิกาย (เอโกตตราคม) แต่ว่าการสืบทอดจะเป็นลักษณะเก็บ

เอาไว้เป็นแหล่งศึกษา ซึ่งคนมีการศึกษาน้อย ตั้งแต่ราชวงศ์ถัง เป็นต้นมา พระพุทธศาสนา ได้รับการอุปถัมภ์จากราชสำนัก กษัตริย์ถึงไท้จง มอบพระราชธิดาชื่อ **เหวินเจิง** ให้เป็นมเหสีของกษัตริย์ทิเบตชื่อ ซองตัสันกัมโป เพื่อสร้างสัมพันธ์กันทางพระพุทธศาสนาให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพื่อให้พระนางเหวินเจิงไปช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทิเบต

แต่เมื่อระบบกษัตริย์สิ้นสุดลง พระพุทธศาสนาในเมืองจีนก็อยู่ในฐานะลำบาก พ.ศ. ๒๔๙๐ ในยุคเหมาเจ๋อตุง วัดถูกจำกัดสิทธิในการครอบครองสมบัติ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๓ นักบวชในพุทธศาสนาและนักบวชในศาสนาเต๋าถูกจำกัดสิทธิ ให้พระภิกษุอยู่ในฐานะคนงานในวัด (**Religious Worker**) พระภิกษุถูกลดฐานะให้เป็นชนชั้นกาฝากสังคม (**Parasite on Society**) ในยุคหนึ่งที่มีการกล่าวเสียดสีว่า “พระเป็นกาฝากของสังคม” แนวคิดนี้แผ่มาจากจีน

นิกายสำคัญและสารธรรม

๑. นิกายลูกจาง (วินัย)

ในสมัยพระธรรมกาลเดินทางจากอินเดียเข้าสู่จีน เริ่มมีการบวชให้กุลบุตรจีน โดยยึดพระวินัยของนิกายมหาสังฆิกะเป็นหลัก ต่อมา มีการประมวลรวมพระวินัยปิฎกของนิกายธรรมคุปต์ สรวาสตีวาทีน มหิสาสกะ และแปลเป็นภาษาจีนในกาลต่อมา

ศีลของพระภิกษุ ๒๕๐ แบ่งเป็นปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ ปาจิตติย ๑๒๐ อนิยต ๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ สิกขากรรมนีย(เสขิยะ) ๑๐๐ อธิกรณสมถะ ๗

ศีลของภิกษุณี ๓๔๘ แบ่งเป็นปาราชิก ๘ สังฆาทิเสส ๑๗ ปาจิตติย ๒๐๘ ปาฏิเทสนียะ ๘ สิกขากรรมนีย(เสขิยะ) ๑๐๐ อธิกรณสมถะ ๗

พระวินัยของนิกายนี้เป็นประมวลพระวินัยของหลายนิกายเข้าด้วยกัน การรักษาพระวินัยไม่ได้เน้นที่บทบัญญัติ แต่เน้นที่สภาวะจิตที่เป็นกุศล ซึ่งจะก่อให้เกิดเมตตาธรรมและกรุณาธรรม พระวินัยจึงอยู่ในฐานะ “กุศลสังคหศีล-การประกอบกุศลไม่ขาด” และ “สัตตวารกิริยาสังคหศีล-การบำเพ็ญประโยชน์

๒. นิกายกู่เสียจาง (อภิธรรมโกศะ)

เป็นนิกายที่ถือคัมภีร์อภิธรรมโกศะเป็นหลัก ทำนวสุพันธุเป็นผู้เขียนคัมภีร์นี้ เป็นนิกายที่สืบทอดมาจากสรวาสตีวาทีนหรือไวภาษิกะ ปรัชญาสำคัญ คือ “อาตมมันไม่มีอยู่จริง แต่สภาวะธรรมที่รองรับ เช่น ชันท์ ธาตุ อายตนะ มีอยู่จริง”

สิ่งที่ปวงมีสภาวะของตัวเอง ดำรงอยู่โดยปรมาตม์ มีอยู่แม้จะปราศจากจิต และมีอยู่ตลอดกาลทั้ง ๓ สำนักอภิธรรมโกศะรุ่งเรืองอยู่ในยุคของสมณะเฮียนจั้ง หลังจากยุคนี้เล็กน้อยได้เสื่อมลงกลายเป็นแขนงหนึ่งของสำนักโยคอาจารย์

๓. นิทายเทียนไท้ ของจีอี (สังฆกรรมปุณทริกสูตร)

คัมภีร์มหาปรัชญาปารมิตาและมาธยมิกศาสตร์เป็นพื้นฐานของปรัชญาเทียนไท้ ต่อมามีการขยายความคัมภีร์ทั้ง ๒ และคณาจารย์จีนได้ตั้งสำนักขึ้นบนภูเขาเทียนไท้ เรียกชื่อสำนักว่า “เทียนไท้จง”

ในยุคต่อมา ปรากฏว่า คัมภีร์สังฆกรรมปุณทริกสูตรเป็นคัมภีร์สำคัญของนิทายเทียนไท้ นโยบายสำคัญคือ รวมสัตว์โลกเป็นหนึ่งเดียวกันแล้วจัดกลุ่มออกไปตามความแก่กล้าของอุปนิสัยของแต่ละกลุ่ม

นโยบายปรับระดับอุปนิสัย

แนวคิด และอรรถาธิบาย

นิทายเทียนไท้บอกว่า พระพุทธเจ้าทรงจำแนกกลุ่มสัตว์โลกก่อนแสดงธรรม กลุ่มที่มีอุปนิสัยแก่กล้าคือพระโพธิสัตว์ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมให้ฟังก่อน เรียกว่ายุคอวตังสกะ ทรงใช้เวลาเพียง ๑๗ วัน

กลุ่มที่มีอุปนิสัยแก่กล้าหย่อนลงมาคือพระสาวก มีโอกาสได้ฟังธรรมในยุคต่อมา เรียกว่ายุคอาคม คำว่า “อาคม” หมายถึงคุณธรรมที่เกิดขึ้นในตัวของแต่ละบุคคล ยุคนี้มีการตรัสรู้ธรรมมากโดยเฉพาะในกลุ่มของบุคคลที่มุ่งความหลุดพ้นเฉพาะตน บางครั้งจึงเรียกว่า ยุคสาวก ยาน ทรงใช้เวลา ๑๒ ปี

กลุ่มต่อมาคืออุปนิสัยแก่กล้าเหมือนกับกลุ่มแรก มีวิธีคิดเหมือนกัน แต่มีอรรถาธิบายกว้างขวาง จึงมีความแตกต่างใน ๒ เรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงใช้กับคนกลุ่มนี้ คือ (๑) พระสูตรหรือพระธรรมเทศนา (๒) วิธีการแสดง

พระสูตรที่ทรงแสดงมีเนื้อหาครอบคลุมในวงกว้าง แทนที่จะมุ่งแสดงเฉพาะแก่พระสาวกก็แสดงแก่อุบาสกอุบาสิกา นอกจากนี้ยังเน้นสภาวะเชิงปฏิบัติ สอดคล้องกับสภาพจริงของชีวิต จำกัดเนื้อหาอยู่ในเรื่องหลัก คือ ตถาคตธรรม์ ธรรมกาย พุทธภาวะ โพธิจิต ส่วนวิธีการแสดง ทรงใช้วิธีการบรรยายภาพเหตุการณ์มากขึ้น ทรงยกกรณีตัวอย่างบางเรื่องเพื่อปลุกเร้าจิตใจของผู้ฟังให้ฮึกเหิม ยุคนี้เรียกว่า ไวปุละยะ ทรงใช้เวลา ๘ ปี

กลุ่มต่อมาคือคุณสมบัติเหมือนกับกลุ่มในยุควิปุละยะ พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาลึกซึ้ง เช่น ปรัชญาปารมิตา มีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนวิธีคิดของผู้ฟัง ความยึดมั่นไม่ใช่สิ่ง

ที่ควรสละทิ้งเฉพาะในส่วนอกุศลธรรมเท่านั้น ยังรวมถึงกุศลธรรมด้วย ความว่างไม่ได้มีเฉพาะในสัตว์บุคคล ตัวตนเราเขาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความว่างแห่งธรรมด้วย

วิธีคิดที่พึงประสงค์ คือ การทำลายขอบเขตแห่งความคิด หรือคิดอย่างไรขอบเขต ไม่เพียงแต่ทำลายพรมแดนแห่งเขากับเราเท่านั้น แต่ยังต้องทำลายพรมแดนสรรพธรรมอีกด้วย ยุคนี้ทรงใช้เวลา ๒๒ ปี

กลุ่มสุดท้าย เป็นประชาคมของคนทุกประเภท รวมถึงสัตว์ทุกชนิดด้วย เป็นผลจากการที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาในแต่ละยุค คนที่รวมอยู่ในกลุ่มนี้ผ่านจากการกลั่นกรองในยุคทั้ง ๔ ดังกล่าวแล้ว ทรงปรับความคิดของสัตว์โลกทุกชนิดให้อยู่ในแนวเดียวกัน(เอกยาน) ให้กำจัดความแตกต่างโดยสิ้นเชิง ยุคนี้ทรงใช้เวลา ๗ ปี

นิกายเถียนให้เชื่อว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลา ๔๙ ปี ๑๗ วันในการปรับระดับอุปนิสัย ความคิดและอริยาสัยของสัตว์โลก นอกจากนี้ เที่ยนให้ยังสะท้อนนโยบายของตนไว้ในสัทธรรมปุณฑริกสูตร แสดงแนวคิดที่ “เอกภาพในพหุภาพ และพหุภาพในเอกภาพ” พระพุทธศาสนาสำหรับปัจจุบันอย่างแท้จริง คือ นิกายเถียนให้

ท่านฉื่อ (รู้จักกันในนามว่าพระพุทธเจ้าน้อย =Little Buddha) เป็นกำลังสำคัญของนิกายนี้ แพร่หลายอยู่บริเวณเมืองนานกิง อยู่ใกล้ทะเล ใกล้เมืองเซียงไฮ้ในปัจจุบัน ชาวบ้านมีอาชีพทำการประมงเป็นส่วนมาก นิกายเถียนให้มีสัทธรรมปุณฑริกสูตรเป็นพื้นฐานสำคัญตอนแรกถือคัมภีร์ปรัชญาปารมิตา ยุคหลังเปลี่ยนมาถือสัทธรรมปุณฑริกสูตร ซึ่งเป็นหนึ่งในสูตรกลุ่มปุณฑริกสูตร อันประกอบด้วย *อสังขยสูตร* *สัทธรรมปุณฑริกสูตร* และ *โพธิสัตว์ตวมหาวิสุทธิสูตร*

นิกายเถียนให้พยายามเชื่อมโยงโลกธาตุหลายๆ ส่วนเข้าด้วยกัน เนื้อหาของสัทธรรมปุณฑริกสูตรพูดถึงธาตุ ๑๐ มีอยู่ในตัวสัตว์โลกทุกตัวตน สัทธรรมปุณฑริกสูตรถือกันว่าเป็นเพชรหนึ่งในเก้าหรืออภรณ์ของมหายาน ประกอบด้วย(๑)สัทธรรมปุณฑริกสูตร(๒)อัมภัสสาหสริกาปรัชญาปารมิตา (๓)กัณทวยุทธสูตร (๔)ทสภูมิมิสวระ (๕)สมาธิราชสูตร(๖)ลังกาวดารสูตร (๗) ตถาคตาคหยกะ (๘) ลลิตวิสตรระ (๙) สุวรรณประภาส

กุมารชีพกับสัทธรรมปุณฑริกสูตร

พระสูตรนี้มีทั้งหมด ๒๔ บท เริ่มแปลเป็นภาษาจีน ประมาณ พ.ศ. ๘๒๘ ต่อจากนั้นก็มีการแปลเรื่อยมา ฉบับที่ท่านกุมารชีพแปลเป็นที่นิยมมากที่สุด ท่านกุมารชีพเรียนสัทธรรมปุณฑริกสูตรกับอาจารย์ชื่อ สุรยโสมะ (สุรยโสมะ แปลว่า พระอาทิตย์และพระจันทร์) ที่แคว้นกุฉะ กุมารชีพไปศึกษาพุทธศาสนาในอินเดีย บวชเป็นสามเณรตั้งแต่ ๗ ปี เมื่อ

เดินทางกลับมาแคว้นกุจจะ ได้ไปเรียนคัมภีร์กับสุรยโสมะ อาจารย์สุรยโสมะได้ฝากสังฆกรรม
 ปุณฺทริกสูตรไว้กับกุมารชีพและได้บอกว่า พระอาทิตย์คือพระพุทธเจ้า ตกไปทิศตะวันตก และ
 รัศมีแผ่มาถึงทิศตะวันออก สังฆกรรมปุณฺทริกสูตรเป็นสะพานเชื่อมตะวันตกตะวันออก
 เพราะฉะนั้นจึงควรเผยแผ่พระสูตรนี้ได้ดี

ถามว่า “สังฆกรรมปุณฺทริกสูตรนี้แต่งขึ้นเมื่อไร ?” ไม่ปรากฏหลักฐานว่าแต่งไว้ตั้งแต่
 เมื่อไร สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากกลุ่มคนที่มีแนวคิดเหมือนกัน ไปรวบรวมแนวคิดแปลกใหม่ มา
 ไว้กลุ่มเดียวกันกลายเป็นสังฆกรรมปุณฺทริกสูตร มีการแปลเป็นภาษาจีน ๖ ฉบับ

กุมารชีพเกิด พ.ศ. ๘๘๗ บิดาชื่อ “กุมารายณะ” มารดาชื่อ “ชีวา” เป็นชาวแคว้น
 กุจจะ เดินทางไปจีนเพราะอาสาเป็นตัวประกันแทนประชาชนแคว้นกุจจะ เรื่องมีอยู่ว่า เกิด
 สงครามระหว่างจีนกับแคว้นกุจจะ เมื่อแคว้นกุจจะพ่ายแพ้ จีนต้องเอาประชาชนแห่งแคว้นกุจจะไป
 เป็นตัวประกัน แต่กุมารชีพอาสาไปแทน เมื่อไปถึงเมืองจีนแล้วเลยถือโอกาสประกาศ
 พระพุทธศาสนา ทำหน้าที่เป็นอู๋ชฌาย์ของบวชให้กุลบุตรจีน กุมารชีพมรณภาพเมื่อ พ.ศ. ๙๕๖
 มีความรู้ ๑๐ ภาษา แปลหนังสือมากกว่า ๑๐๐ เรื่อง

กษัตริย์เยาซินเลื่อมใสกุมารชีพมากจึงอยากให้มีคนสืบทอดเชื้อสาย บังคับให้กุมารชีพ
 แต่งงาน ท่านไม่ยอมแต่ง แต่กษัตริย์เยาซินอยากมีบุตรสืบทอดเลยสั่งให้คนแอบเอาเหล่าให้
 กุมารชีพดื่มจนเมาไร้สติ ในที่สุดมีเพศสัมพันธ์กับสตรีนางหนึ่งด้วยความเมา ในตอนใกล้ตาย
 ท่านได้ตั้งคำอธิษฐานไว้ว่า “ข้าพเจ้าถูกบังคับให้ละเมิดศีลด้วยการแต่งงาน แต่ข้าพเจ้าเชื่อมั่น
 ว่า ศีลที่ข้าพเจ้าแสดงไว้ ไม่ขัดต่อพุทธประสงค์ ถ้าข้าพเจ้าชื่อสัตย์ในศีลของข้าพเจ้า ลิ่นของ
 ข้าพเจ้าจะเหลืออยู่เมื่อร่างกายถูกเผา” ในตอนนั้นมีตำนานเล่าว่า เมื่อร่างกายถูกเผา ลิ่นของ
 ท่านไม่ไหม้ เปล่งรัศมีสว่างไปทั่วจนกระทั่งปัจจุบัน ลิ่นก็คือ สังฆกรรมปุณฺทริกสูตร

ท่านฉื่อเป็นสังฆนายกองค์ที่ ๓ ของนิกายสังฆกรรมปุณฺทริกสูตร เป็นคนสืบทอดนิกายนี้
 ในเมืองจีน ทำให้นิกายนี้มีอิทธิพลในจีนอย่างมหาศาล นิกายเทียนไท่แสดงสังฆจะไว้ ๓ อย่าง
 คือ

๑. ศุนยตา (Emptiness) หมายถึง สัมโภคกายของพระพุทธเจ้า
๒. อนิจจตา (Impermanence) หมายถึง นิรมาณกาย
๓. มัชฌิมา (Middleness) หมายถึง ธรรมกาย

นิกายสังฆกรรมปุณฺทริกสูตรเข้มแข็งมาก พระญี่ปุ่นเมื่อเดินทางมาศึกษา
 พระพุทธศาสนาในจีน ได้ศึกษาสังฆกรรมปุณฺทริกสูตรแล้วนำไปเผยแผ่ในญี่ปุ่น ประมาณ พ.ศ.
 ๑๑๔๑ เจ้าชายอุบายาโตะ ของญี่ปุ่น (หรือพระนามที่เรียกต่อมาว่า โชโตกุไดชิ) ศึกษา

สังฆกรรมปฎนทริกสูตรอย่างแตกฉานแล้วเอาคัมภีร์นี้ไปเป็นพื้นฐานสร้างธรรมเนียมของญี่ปุ่น ๑๗ มาตรา เป็นการวางรากฐานวัฒนธรรมประเพณีของญี่ปุ่นทั้งหมด โดยมีสังฆกรรมปฎนทริกสูตร เป็นพื้นฐาน นิิกายที่เป็นพระพุทศศาสนาปัจจุบัน (Living Buddhism) ก็คือเห็นได้ (สังฆกรรมปฎนทริกสูตร) ผู้ที่สืบทอดแนวทางของเห็นได้ปัจจุบันคือกลุ่มนิจิเรน

เนื้อหาโดยสรุปของสังฆกรรมปฎนทริกสูตร

พระสูตรในกลุ่มปฎนทริกะกล่าวถึงกฎแห่งเหตุผล ๑๒ ประการ ได้แก่ปฏิจจสมุปบาท กล่าวถึงปรากฏการณ์ทั้งหมดว่า “เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลง แต่ว่ากฎคือปฏิจจสมุปบาทไม่เปลี่ยน” ปฏิจจสมุปบาทครอบคลุมนัยทั้งกายภาพและจิตภาพทั้งหมด ปฏิจจสมุปบาทเที่ยง ไม่เปลี่ยนแปลง

ในตัวสัตว์ทุกประเภทมี ภูมิ ๑๐ หรือธาตุ ๑๐ รวมอยู่ด้วยกัน เพราะฉะนั้นบางตอน จึงมีการพูดถึงอาณาจักร ๓,๐๐๐ ใน ๑ จิต (Three Thousand dreams in One-mind) สาระคือทุกขณะจิตมนุษย์หมุนอยู่ในโลก ในฝ่ายโลกิยะ ๖ อย่างเริ่มตั้งแต่นรก เปรต ตีรัจฉาน อสุรกาย มนุษย์ และสวรรค์ จิตมนุษย์จะหมุนอยู่ในโลกิยวิสัย ๖ ระดับนี้ บางขณะพยายามปรับให้อยู่เหนือโลกขึ้นไปอีก ๔ ระดับคือ ระดับที่เป็นสาวก ปัจเจกพุทธะ พระโพธิสัตว์ สัมมาสัมพุทธะ แต่ว่าหมุนแล้วไปไม่ถึงก็กลับมาหมุนในที่เดิม ความมีกันและกัน มีอยู่ในสัตว์ทุกชนิด ไม่มีกำแพงกันระหว่างกัน

เฉพาะในสังฆกรรมปฎนทริกสูตร ข้อความบางตอนสะท้อนถึงอภิปาณอันยิ่งใหญ่ เรียกว่ามหัษณาสัย บอกว่าสัตว์หลากชนิดอยู่บนโลกใบเดียวกัน เปรียบเหมือนกับพืชหลากชนิด บนโลกผืนเดียวกัน ย่อมได้รับอานิสงส์จากเมื่อดฝนทั่วถึงกัน

ข้อความบางตอนสะท้อนมหากรุณา (ความกรุณาอันยิ่งใหญ่) พูดถึงว่า คนชั่วทั้งหลายจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า สัตว์ทุกชนิดจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทั้งหมด ไม่มีมุมไหนในโลกที่พ้นจากกระแสแห่งความเมตตากรุณาของพระโพธิสัตว์ โดยเฉพาะพระอรโโลกิตศวรร โพธิสัตว์ บางแห่งพระอรโโลกิตศวรรแสดงธรรมแก่สัตว์ในรูปของพระพุทธเจ้า บางแห่งแสดงธรรมในรูปของโพธิสัตว์ บางแห่งแสดงธรรมในรูปพระปัจเจกพุทธเจ้า บางแห่งแสดงธรรมในรูปของพระพรหม มีอวตารปรากฏอยู่ทุกหนทุกแห่ง

มีข้อความที่ขอบยกมาอ้างมากที่สุด ซึ่งเป็นข้อความที่สะท้อนให้เห็นมหาอุบาย ความยืดหยุ่นในการประยุกต์ใช้วิธีการ ไม่คำนึงถึงวิธีการมาก แต่คำนึงถึงเป้าหมายเป็นหลัก คือข้อความตอนที่ เศรษฐีหลอกให้ลูกออกมาจากบ้านที่กำลังถูกไฟไหม้ ลูก 3 คนกำลังเล่นอยู่ใน

บ้านที่ลูกไฟไหม้ บอกลูกซึ่งลูกกำลังเพลินกับการเล่นให้ออกมาจากบ้าน หลอกล่อว่า ถ้าออกมาแล้วจะให้ของที่ดีกว่าที่กำลังเล่นอยู่ พอลูกออกมาแล้วกลับไม่ให้ตามสัญญา ไปให้อีกอย่างหนึ่ง ลูกที่เล่นอยู่ในบ้านที่กำลังไฟไหม้ เปรียบเหมือนสัตว์โลกที่กำลังเพลิดเพลินอยู่ในโลก เศรษฐีผู้เป็นพ่อเปรียบเหมือนพระโพธิสัตว์ในมหายาน เวลาสอนใช้อุบายหลอกล่ออย่างไรก็ได้ เพื่อให้พ้นไปจากโลกให้ได้ คือไม่ให้คำนึงถึงวิธีการมาก เช่น เวลาเล่นฟุตบอล จะใช้อวัยวะส่วนใดก็ได้(ยกเว้นมือ) ทำให้ลูกบอลเข้าประตู

นิกเกียว นิวาโนะ ผู้นำแห่งนิกายริชโชโคเซไก ทำวิจัยพระสูตรกลุ่มปฎนทริกะ ใช้ชื่อเรื่องว่า *Buddhism for Today* วิเคราะห์พระสูตรกลุ่มปฎนทริกะ เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า เจตนารมณ์ทั้งหมดของพระพุทธเจ้าบรรจุอยู่ในสังฆธรรมปฎนทริกสูตร พุทธศาสนาที่ทันสมัยทันสมัยมากที่สุดคือ พุทธศาสนาที่ยึดสังฆธรรมปฎนทริกสูตรเป็นหลัก

กลุ่มสังฆธรรมปฎนทริกสูตร แต่งบทสวดว่า “นัมเมียว โยะเร็ง เนะเคียว” ซึ่งดูเหมือนประสงค์จะแข่งกับนิกายสุชาวดีที่มีบทสวดว่า “นะโม อมิตา มะ พุทธายะ” พิจารณาดูข้อความที่กล่าวว่า “เป็นพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับโลกปัจจุบัน” ก็น่าจะเป็นจริงตามนั้น ไปดูสาระธรรมของนิกายนิจิเรนในญี่ปุ่นไม่ต้องพูดมาก เน้นสวดมนต์เป็นหลัก เพราะถ้าให้มีรายละเอียดของหลักการมาก ศาสนิกที่เป็นศฤหส์ห้ไม่มีเวลาอุทิศให้ในการศึกษาหลักการ จึงให้ศาสนิกปฏิบัติโดยประยุกต์ให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน

๔. นิกายฮั่วเจียมจง (ฮวาเหยน หรืออวตังสกะ)

นิกายนี้ได้รับการก่อตั้งขึ้นประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๐ มีพื้นฐานอยู่ที่ “อวตังสกะสูตร” หรือชื่อเต็มว่า “พุทธาวตังสกะมหาไพบลยสูตร” ซึ่งมหายานถือว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระโพธิสัตว์ชั้นสูงในคราวตรัสรู้ใหม่ ๆ ต่อมา ท่านอัสวโฆษได้เผยแพร่หลักธรรมในพระสูตรนี้ ภายใต้ชื่อคัมภีร์ใหม่ว่า “มหายานศรัทธาปาทศาสตร์”

หลักธรรมสำคัญบางเรื่อง เช่น เรื่องหลี่ (Li) ว่าด้วยเรื่องโลกจริงแท้ (Noumenon Absolute Principle) เรื่อง ชิ (Shih) ว่าด้วยเรื่องโลกปรากฏการณ์(Phenomenon) ทั้งโลกจริงแท้และโลกปรากฏการณ์หรือสมมติสัจจะกับปรมาตมสัจจะแทรกอยู่ในกันและกัน เหมือนกับเวลาเราจองตัวเครื่องบินไป-กลับ กรุงเทพฯ - เชียงใหม่ ข้อความบนตัวจะเขียนว่า “กรุงเทพฯ - เชียงใหม่-กรุงเทพฯ” คำว่า “เชียงใหม่” จะอยู่ตรงกลาง โลกจริงแท้กับโลกปรากฏการณ์ก็เช่นกัน โลกปรากฏการณ์จะแทรกอยู่ในโลกจริงแท้ ดังนี้ “โลกจริงแท้-โลกปรากฏการณ์-โลกจริงแท้”

ในยุคนั้นประมาณ พ.ศ.๒๑๔๗ ท่านฟ้าช่างแสดงธรรมแก่พระราชาธิบดีบูตีเทียน(บูเช็กเทียน ?) อธิบายให้เห็นความจริงของแต่ละอย่างว่า รวมหรือแทรกอยู่ในที่เดียวกัน ตัวอย่างเช่น สิ่งใดที่ทำด้วยทองคำ จะให้เรียกว่าอย่างไรระหว่างคำว่า “สิ่งใดเป็นทองคำ หรือทองคำเป็นสิ่งใด” เรียกอย่างไรจึงจะถูกต้องมากที่สุด ในกรณีนี้สิ่งของมีในกันและกันอย่างนี้

โลกปรากฏการณ์เป็นช่องทางปรากฏตัวของโลกจริงแท้ เพียงแต่โลกจริงแท้มี หนึ่งเดียว โลกปรากฏการณ์มีมากกว่า แต่จริง ๆ แล้วก็คือทั้งหมดอยู่ในหนึ่งเดียว หนึ่งเดียวอยู่ในทั้งหมด (All in One, One in All) แทรกอยู่ด้วยกัน นิกายสวาเหยนนิยมที่จะพูดเกี่ยวกับความเป็นหนึ่งเดียวของโลกธาตุ เรื่องเอกัตยธรรมธาตุ เรื่องเอกจิตของจักรวาล เรื่องลักษณะร่วม ๖ ประการของโลกธาตุ เป็นหลักการสำคัญของนิกาย เป็นการสะท้อนให้เห็นความจริงเกี่ยววัฏฏะ(วนหรือกลม) โลกธาตุหมุนวนอย่างนี้

๕. นิกายสวาเหียงจง (ธรรมลักษณะ หรือวิชญาณวาทีน หรือโยคอาจารย์)

นิกายสวาเหียงจงหรือธรรมลักษณะได้รับอิทธิพลจากมหาสังฆิกะ สรวาสติวาทีน และเสาตรานติกะ ท่านอสังคะได้รวบรวมสารธรรมจากนิกายเหล่านี้มาปรุงขึ้นเป็นหลักธรรมของธรรมลักษณะ ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์บอกว่า ท่านโพธิธิจและปรมัตตะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ในจีน ประมาณ พ.ศ. ๑๑๐๐ สมณะเถียนจั้งศึกษา “มหายานสังคหะ” เข้าใจว่าศึกษาที่เมืองจีน ไม่จุใจจึงเดินทางไปศึกษาที่นาลันทากับท่านศีลภัทระ ธรรมลักษณะเข้าไปในจีนแต่ไม่สามารถปรับตัวในเชิงปฏิบัติได้ ปัจจุบันในญี่ปุ่นก็เป็นนิกายเชิงวิชาการเหมือนกัน ไม่ได้เป็น Living Buddhism เนื้อหาสาระในส่วนที่เป็นหลักการมันมากเกินไปเกินที่นาลันทา แต่พอเอาไปแล้วไม่สามารถทำให้เป็นวิถีชีวิตได้ (down to earth)

พระสูตรที่สำคัญของนิกาย เช่น สันนิริโมจนสูตร ลังกาวตารสูตร นอกจากนี้ยังมีศาสตร์สำคัญ เช่น โยคจารย์ภูมิศาสตร์ มหายานสัมปรีคหศาสตร์ ทศมิกศาสตร์ หลักการสำคัญ เช่น เรื่องวิชญาณ ๘ โดยเฉพาะเรื่องกสิขุมโนวิชญาณ(กสิขุมโนวิชญาณ) อลยวิชญาณ พีชะในอลยวิชญาณ ธรรมลักษณะพูดเสมอว่า “โลกนี้เป็นแต่เพียงการแสดงตัวออกมาของจิต โลกของวัตถุเกิดมาจากพีชะที่รวมตัวกัน เรียกว่า ปฐวีพีชะ อาไปพีชะ เตโชพีชะ และวาโยพีชะ ส่วนโลกของนามธรรมอยู่ในลักษณะเป็นกุศลพีชะ อกุศลพีชะ และอัพยาเกตพีชะ ทั้งหมดเป็นเชื้อที่บรรจุอยู่ในอลยวิชญาณ”

๖. นิกายมิกจง (ตันตระ, หรือมันตระ หรือคุษยาน)

ตำนานบอกว่า พระไวโรจนพุทธะเป็นผู้แสดงหลักของตันตระ(มันตระ) ต่อมาวัชรสัตว์ได้รวบรวมเก็บไว้ในเจดีย์เหล็กในบริเวณอินเดียนได้ ต่อมาอาณาจักรน่านออกมากประกาศแก่ชาวโลก โดยถ่ายทอดแก่ท่านนาคโพธิก่อน นาคโพธิถ่ายทอดแก่ศุภกรสิงหะและวัชรโพธิ ท่านศุภกรสิงหะนี่เองนำตันตรยานมาเผยแพร่ในประเทศจีน ประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๐

ตันตระนี้ มีชื่อเรียกอีกหลายชื่อคือ มันตระ วัชระ สหะ หรือคุษยาน คำว่า “ตันตระ” แปลว่า ระเบียบ หรือเส้นด้าย เพราะเป็นนิกายที่มีระเบียบแบบแผน มีระเบียบที่ชัดเจนเคร่งครัดในการปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติจนมีพัฒนาการทางจิตสูงส่งแล้ว สามารถเอาเพศตรงกันข้ามมาร่วมในภาคปฏิบัติเพื่อเป็นปัจจัยเร่งให้บรรลุเร็วขึ้น

การเอาเพศตรงข้ามมาเป็นตัวเร่งให้บรรลุธรรมเร็วขึ้น ทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์มากว่าเป็นพวกนอกกรีต เป็นการเอาแนวคิดแบบฮินดูตันตระมาผสม บางกลุ่มถึงกับบอกว่าโพธิจิตฝังอยู่ในน้ำอสุจิ พวกตันตระบอกว่า กรุณาเป็นสัญลักษณ์เพศชายสะท้อนภาพออกมาเป็นพระโพธิสัตว์ ปัญญาเป็นสัญลักษณ์ของเพศหญิง จะเห็นว่ามหายานแบบตันตระ นิยมที่จะสร้างรูปพระโพธิสัตว์คู่กับศักดิ์ (Consort) รวมอยู่ด้วย

คำว่า “มันตระ” เพราะนิยมท่องมนต์ หรือมันตระที่อยู่ในรูปของธารณี เช่น มหากรุณาธารณี หรือโอม มณี ปัทเม หุม มันตระเหล่านี้เป็นพยานศักดิ์สิทธิ์ เวลาเปล่งออกมาแต่ละอย่าง ภาษาของพระเป็นวรรณคดี มีการจัดระบบตัวอักษรเพื่อให้กระตุ้นประสาทภายในตัวคนให้ตื่นตัว ปลุกระบบประสาท มีนัยแฝงอยู่ว่าคำนี้ต้องไว้มองนี้ เวลาพูดออกไป มันจะไปกระตุ้นกลไกการทำงานของร่างกาย อักษรทุกตัวจะเป็นตัวกระตุ้นกลไกการทำงานของร่างกาย

คำว่า “วัชระ” เพราะมีสัญลักษณ์สำคัญคือ สายฟ้าเพชร เรียกว่า “ตรีศูล” “วัชระ” แปลว่า เพชร เป็นคำที่ใช้เรียกอันติมส์จจะ(Ultimate Reality) ที่มีลักษณะเหมือนเพชร ไม่มีใครแบ่งแยกได้ อาจวิเคราะห์ได้ว่า “วัชระกับศูนยตา” มีลักษณะเหมือนกัน บรรดาสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ ความว่าง(ศูนยตา)เท่านั้นมั่นคง แบ่งแยกไม่ได้ เค้าทำลายไม่ได้ ลักษณะอย่างนี้เหมือนกับวัชระ การบรรลุวัชระก็คือการบรรลุธรรมชาติอันเป็นศูนยะแห่งสิ่งทั้งปวง เป็นสภาวะอยู่เหนือทวิภาวะ อยู่เหนือความแตกต่างระหว่างจิตซึ่งเป็นผู้รับรู้กับวัตถุซึ่งถูกรับรู้ “วัชระ” คือ “มณี” ในมันตระ หมายถึงวิญญาณบริสุทธิ์ซึ่งเป็นฐานแห่งปรากฏการณ์ทั้งปวง “วัชระภาวะ” สร้างวัชรกายซึ่งเป็นกายที่ ๔ นอกเหนือจากนิรมานกาย สัมโภคกาย และธรรมกาย เป็นที่รวมของศูนยตาและกรุณารวมทั้งวิญญาณบริสุทธิ์ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า “ปรัชญาบายกับวิญญาณบริสุทธิ์”

คำว่า “สหัชชะ” แปลว่า เกิดร่วมกัน หมายถึงการเกิดร่วมกันแห่งปรัชญากับภรณา การคลุกเคล้ากันระหว่างปรัชญากับภรณา เป็นจุดที่ลักษณะแห่งจิตที่เป็นบวกและลบถูกกำจัดทิ้งไป จิตบริสุทธิ์ปลอดจากความเป็นและความไม่เป็น

อีกนัยหนึ่ง “สหชะ” หมายถึงภาวะสูงสุดที่เป็นจุดร่วมของสรรพสิ่ง ความหลากหลายบนโลกนี้ ในระดับโลกียะก็มีภาวะที่เป็นจุดร่วมกันอยู่ ในระดับโลกุตระ เมื่อพัฒนาถึงขีดสูงสุดแล้ว ย่อมเบนเข้าหากันทั้งหมด มีจุดร่วมเป็นหนึ่งเดียว ถามว่า “ความหลากหลายแตกดับไปใช้หรือไม่ ?” ความหลากหลายไม่ได้แตกดับ แต่หลอมรวมเข้าไปสู่จุดเดียวกัน

ภาพแบบ Living Buddhism(พระพุทธศาสนาที่มีการถือปฏิบัติ)ของต้นตระกูล ถ้าจะดูให้ไปดูที่ทิเบต เป็นพระพุทธศาสนาแบบทิเบต ภาพแบบ Living Buddhism ในจีนคงไม่มี ในญี่ปุ่นก็คงหาดูยาก ในญี่ปุ่นเรียกนิกายนี้ว่า “ชินงอน” ในทิเบตมีพิธีสำคัญเรียกว่า “กาลจักร” เป็นพิธีใหญ่โอฬารมาก

มีระบบการถ่ายทอดคำสอนด้วยวิธีการ “อภิเชก” ผ่านจากอาจารย์สู่ศิษย์ จะเรียนด้วยตัวเองมิได้ ต้องได้รับการอภิเชกจากอาจารย์อย่างนี้ ความรู้สูงสุดคือ การรู้แจ้งในจิตของตน มี “สรรพพรดาญาณ” คือความรู้ชัดว่าจิตของตนแต่ไหนแต่ไรมาก็ไม่มีการเกิดดับ รู้ชัดอย่างนี้ก็จักบรรลุปุพพภูมิ

๗. นิกายแจ้งใจ (สุชาวดี)

ใจแจ้งมีพื้นฐานอยู่บนจุลสุชาวดีวิสุทธิ มหาสุชาวดีวิสุทธิ และสุชาวดีวิธานสูตร วัตถุประสงค์แห่งการแต่งพระสูตรกลุ่มนี้ วิเคราะห์สรุปได้ ๔ ประเด็น ดังนี้

(๑) เพื่อสะท้อนวิถีแห่งศรัทธาให้โดดเด่นเหนือวิถีแห่งปัญญา

(๒) เพื่อเชิดชูบทบาทของโพธิสัตว์ให้เหนือพระพุทธสาวก เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นต้น

(๓) เพื่อปลุกเร้าคนที่มีข้อจำกัดทางกายภาพและจิตภาพให้มีความหวังอยู่เสมอ

(๔) เพื่อสะท้อนให้เห็นกระแสเทวนิยมแห่งพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะแตกต่างจากเทวนิยมทั่วไป กล่าวคือ เทวนิยมทั่วไปมีลักษณะเป็นจากฟ้าลงสู่ดิน(Top-Down) ส่วนเทวนิยมแห่งสุชาวดีมีลักษณะเป็นจากดินสู่ฟ้า(Bottom-Up)

ในสมัยราชวงศ์ซันตะวันออก(พ.ศ.๘๖๐-๙๖๓) พระสงฆ์ในจีนจำนวนมากถือนิกายสุชาวดี เช่น ท่านชิตุน(Chih Tun) ท่านฮุยหยวน โดยเฉพาะท่านฮุยหยวนนี้ได้รับยกย่องให้เป็นสังฆนายกูปแรกของสุชาวดีในจีน

พ.ศ.๑๐๑๙-๑๐๘๕ เป็นยุคที่เต่ารุ่งเรือง ลัทธิเวทย์มนตร์ก็รุ่งเรือง พระจีนหลายรูปนิยมศึกษาหลักคำสอนของเต๋าและลัทธิเวทย์มนตร์ ท่านตันหลวนซึ่งเป็นอาจารย์แห่งสุชาวดี ครั้งหนึ่งเดินทางไปศึกษา “อมตสูตร” จากอาจารย์เต๋า ในดินแดนทางใต้ ขณะเดินทางกลับถิ่นเดิม ได้พบกับท่านโพธิรูจี มีโอกาสได้ศึกษาหลักธรรม จึงพบว่า ในพระพุทธศาสนามีพระสูตรจำนวนมากที่จะทำให้ชีวิตเป็นอมตะ ตันหลวนละทิ้งหลักคำสอนเต๋าโดยสิ้นเชิง

พ.ศ.๑๐๗๓-๑๐๘๓ มีการสร้างรูปพระอมิตาภะและอวโลกิเตศวรมาก ปัจจัยที่เกื้อหนุนแก่การเผยแผ่สุชาวดีคือ กลุ่มนักศิลปะ นักวาดเขียน และนักจินตกรรมในยุคนั้นเอง

๘. นิกายเซียงจง (ธยาน, หรือฌาน)

นับแต่พระอันชีกานำหินยานมาเผยแผ่ในจีน และปรับตัวเปลี่ยนสภาพเป็นเซียงจงหรือฌานในสมัยต่อมา มีปัจจัยเกื้อหนุนหลายอย่างที่ช่วยให้ฌานรุ่งเรือง แม้แต่ท่านเต๋ออันและฮุยหยวนแห่งสุชาวดีก็ยังปฏิบัติฌาน

จุดเปลี่ยนแห่งนิกายฌานคือยุคของท่านฮุยเงิ่ง(ฌานฝ่ายใต้) และท่านเซนหุย(ฌานฝ่ายเหนือ) โดยเฉพาะฌานฝ่ายใต้ของท่านฮุยเงิ่ง ถือเป็นฌานใหม่ นโยบายมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธการสร้างพระพุทธรูปและรูปโพธิสัตว์(Iconoclastic)ต่อต้านคัมภีร์และพิธีกรรม

ในสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ.๑๑๖๑-๑๔๕๐) มีการตั้งนิกายฌานขึ้น ๕ นิกาย คือ (๑) ลินชี่-รินไซ (๒)เซ้าทง-ไซโตะ (๓)ไกวยัง (๔)ยุนเหมิน (๕)ฟาเหย็น

นิกายฌานถูก**สังคมจีนวิพากษ์พอสมควร โดยเฉพาะในประเด็นเหล่านี้**

(๑) การที่ฌานต้องการให้คนปลีกตัวอยู่คนเดียว นั่งเข้าฌาน เพ่งด้านใน รวมทุกอย่างเป็นหนึ่งในตน จะไม่ก่อให้เกิดแนวคิด “เอกภาวะเฉพาะตัว” หรือแนวคิดเห็นแก่ตัวหรือ ?

(๒) คำกล่าวที่ว่า “ให้ฆ่าทุกคนที่พบ พบพระอรหันต์ พระสังฆนายก หรือแม้กระทั่งพระพุทธเจ้า ให้ฆ่าเสีย” นั้น มีนัยสำคัญอย่างไร ?

(๓) อะไรคือวัตถุประสงค์แห่งวิธีการแบบกุงอาน(โกอาน) เช่น อะไรคือสิ่งที่เกิดจากการตบมือข้างเดียว ? จะเอาน้ำออกจากขวดโดยไม่ทำลายขวด จะทำได้อย่างไร ?

(๔) แนวทางที่กระตุ้นให้คิดเพื่อหักมุมกระแสจิต อันจะนำไปสู่การตรัสรู้(ซาโตริ) ในที่สุดจะไม่กลายเป็นกระบวนการระเชิงตบตาหรือ ?

การแสดงทรรศนะมีนัยเชิงสุดโต่งในบางเรื่อง ทำให้ถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็นพวกปฏิเสธนิยมหรือไม่ ? เป็นพวกจินตนาการนิยมหรือไม่ ? แท้ที่จริงแล้วทำได้หรือไม่ ? เช่น เรื่อง การไม่ใช้

คำพูดและตัวหนังสือ การสื่อความด้วยประโยคที่ดูเหมือนไร้ความหมาย(โกอาณและมอนโด) การไม่ถือรูปแบบโดยสิ้นเชิง ถามว่า “กรอบในการพัฒนาตนคืออะไร ?”

จุดเด่นของฉานคือการเน้นนโยบายตรัสรู้โดยฉับพลัน ฉานฝ่ายใต้นำแนวทางนี้มาใช้ และถูกต่อต้านโดยกลุ่มชาวพุทธด้วยกันเอง เช่น นิกายเทียนไท่ ในที่สุด ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๐ เป็นต้นมา ชาวจีนก็มีท่าทีเปลี่ยนไป

ในตอนเริ่มต้น ชาวจีนนับถือพระพุทธศาสนาแบบอินเดีย หลังจาก พ.ศ. ๑๒๐๐ ชาวจีนประยุกต์พระพุทธศาสนาให้เป็นแบบจีน ภาพสะท้อนให้เห็นว่าชาวจีนมีวิถีคิดใหม่ ทำใหม่ด้านศาสนา คือ วิธีการตรัสรู้โดยฉับพลันนี้เอง

ในช่วง พ.ศ. ๑๑๖๘-๑๒๐๐ แห่งราชวงศ์ถัง นับเป็นเวลา ๑๓๐ ปีที่บ้านเมืองสงบร่มเย็นเพราะนิกายฉาน ชาวบ้านไม่ต้องฟังเสียงวิพากษ์วิจารณ์ขัดแย้งเชิงศาสนา ประมาณ พ.ศ. ๑๓๐๐ วัฒนธรรมด้านศาสนา ศิลปะ และวรรณคดีในจีนรุ่งเรืองสูงสุด

ฉานกับเต๋า

แนวคิดของฉานกับเต๋ากลมกลืนกันมาก บางครั้งแบ่งแยกไม่ถูกว่าข้อไหนเป็นของฉาน ข้อไหนเป็นของเต๋า การเน้นความเรียบง่ายของฉาน คล้ายคลึงกับวิธีการของเต๋า

ฉานเห็นว่า สาระแห่งพุทธะปรากฏอยู่ในทุกคน และทุกคนพบว่าตัวเองอยู่ใกล้ชิดกับสิ่งที่เต๋าสอนอยู่ ทั้งฉานและเต๋าดำเนินวิธีการที่ไม่พูดมาก ฉานสอนว่า “สัจจะแสดงออกไม่ได้ด้วยคำพูดและตัวอักษร” ในขณะที่เต๋าก็สอนว่า “ผู้รู้ไม่พูด ผู้พูดไม่รู้” คำสอนทั้ง ๒ ประโยคสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงบัญญัติพระวินัยไว้ว่า “ภิกษุออกอุตตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีจริง ต้องอาบัติปาราชิก”(ปาราชิกสิกขาบทที่ ๔) และว่า “ภิกษุบอกอุตตริมนุสสรธรรมที่มีจริงแก่คนที่ไม่เป็นพระภิกษุ(อนุปสัมบัน) ต้องปาจิตตีย์ ยกเว้นพระเจ้าหน้าที”

หลักประจำใจของฉานข้อที่ว่า

ถ่ายทอดพิเศษนอกเหนือคัมภีร์

ไม่อาศัยคำพูดและตัวหนังสือ

ชี้ตรงไปยังจิตของมนุษย์

เห็นแจ้งในธรรมชาติของตน

หลักการนี้ตรงกับหลักของเต๋าที่ว่า “เต๋าที่อธิบายได้ มิใช่เต๋อันอมตะ ชื่อที่ตั้งให้กัน มิใช่ชื่ออันสูงส่ง” ความเหมือนกันของหลักทั้งหมดดังกล่าว มิใช่ประเด็นที่น่าสงสัย เมื่อมีบทสรุปที่ว่า “ฉานเป็นผลจากการประสานรวมกันระหว่างเต๋า พุทธ และขงจื้อ” ภาพของขงจื้อเห็นได้จากแบบ

แผนการปฏิบัติเข้มงวดในอารามและพิธีกรรมของฌาน พิธีกรรมและข้อปฏิบัติบางอย่างของ
ขงจื้อที่สูญหายไปนับแต่สิ้นขงจื้อ กลับมารุ่งเรืองขึ้นอีกในวัดฌาน

หลักธรรมที่ลึกซึ้งทั้งหมดของเต๋า ได้หลอมรวมกับฌาน จึงมีคำกล่าวที่ว่า “เพชรอินเดีย
หลอมรวมกับเพชรจีน” พระพุทธศาสนาคือภาพสะท้อนจิตใจของอินเดีย ซึ่งพุ่งขึ้นไปบนท้องฟ้า
ในขณะที่จิตใจแบบจีนติดอยู่กับดิน ฌานคือวิถีชีวิต เพราะในการปฏิบัติมุ่งที่ลมหายใจ(ปราณ
คือลมหายใจ หรือชีวิต) เหมือนกับเต๋าซึ่งหมายถึงมรรคา

สภาพปัจจุบัน

การปฏิวัติจีนใน พ.ศ.๒๔๕๔ ทำให้ราชวงศ์แมนจูสิ้นสุดลง ล้มล้างระบบจักรพรรดิ ตั้ง
ระบบสาธารณรัฐขึ้นมาแทน นับแต่นั้นมา องค์กัรสงฆ์ในประเทศจีนก็ประสบปัญหาเรื่อยมา พ.ศ.
๒๔๗๒ พระภิกษุจีนชื่อ “ไตชู” จัดตั้งสมาคมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยขึ้นที่เมืองนานกิง
เพื่อรักษาสถานะของพระพุทธศาสนา ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ระหว่าง พ.ศ.
๒๕๐๘-๒๕๑๘ วัดและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนาถูกทำลายไปและองค์กัรสงฆ์อ่อนแอจน
ยากที่จะเยียวยา

คุณอรุณ เวสสุวรรณ เดินทางไปจีนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ เขียนหนังสือเล่าเหตุการณ์พุทธ
ศาสนาในจีน บอกว่า พ.ศ. ๒๔๙๖ ชาวจีนที่เป็นคฤหัสถ์รวมตัวตั้งสมาคมพุทธศาสนา เพื่อ
ฟื้นฟูพระพุทธศาสนา เพราะพระถูกจำกัดสิทธิ เป็นแค่คนงานไปแล้ว เป็นกาฝากหรือพยาธิที่
เกาะกินสังคม ชาวบ้านเลยตั้งพุทธสมาคมขึ้นมา และรวบรวมข้อมูลว่า สมัยที่การปฏิวัติ
วัฒนธรรมยังไม่รุนแรง มีการสำรวจสัมมนประชากรพบว่า มีพระอยู่ประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ รูป มี
ชาวพุทธอยู่ประมาณ ๑๐๐ ล้านคน แต่พอเหมาเจ๋อตงปฏิวัติวัฒนธรรม ข้อมูลบอกว่า วัดถูก
ทำลายไป ๑๓๐,๐๐๐ วัด เหลือ ๑,๐๐๐ วัด เก็บไว้เป็นที่กักกันพระสงฆ์

จีนใหม่สมัยเหมาเจ๋อตงประกาศปฏิวัติทางวัฒนธรรม ส่งประหารความคิดเก่า
วัฒนธรรมเก่า ประเพณีเก่า และนิสัยเก่า พระพุทธศาสนาทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม
ถูกทำลายย่อยยับไม่เหลือ ท่านโจเอินไหลและเต็งเสี่ยวผิงเป็นคนตัดทอนไว้ มรดกทาง
วัฒนธรรมจึงเหลืออยู่บ้าง โจเอินไหลเหมือนไม้กั้นผีหรือไม้กั้นสุนัข ไปเยี่ยมชมวัดไหนก็บันทึกไว้
ไปปลุกต้นโพธิเป็นสัญลักษณ์ว่า โจเอินไหลมาเยี่ยมวัดนี้แล้ว อุบัติภวัตนี้ ใครจะทำลาย
ไม่ได้

ปี พ.ศ.๒๕๒๙ คุณอรุณ เวสสุวรรณเดินทางไปที่มณฑลกวางเจา สัมภาษณ์ได้ชื่อชื่อ
“กวงหมิง” แห่งวัดหิงโหวง ได้ชื่อบอกว่า ปัจจุบันวัดที่มีพระภิกษุอาศัยอยู่มีเพียง ๒๐๐ กว่า

วัด นอกนั้นเป็นวัดร้าง เป็นโบราณสถาน แม้พระภิกษุจะอยู่ในวัดก็มีหน้าที่ดูแลโบราณสถาน ดำรงชีพได้ด้วยเงินที่มีคนบำรุงวัด ศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในชีวิตประจำวันน้อยมาก กิจกรรมการฟังธรรมแทบไม่มีปรากฏให้เห็น การฟังธรรมหาคนสนใจไม่ได้เลย

ประเทศจีนมีพื้นที่ทั้งหมด ๙,๕๙๖,๙๖๐ ตารางกิโลเมตร ข้อมูลใน พ.ศ.๒๕๔๔ บอกว่า มีประชากร ๑,๒๗๓,๑๑๑,๒๙๐ คน แบ่งเป็นเชื้อชาติฮั่นประมาณ ๙๑.๙ เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือประมาณ ๘.๑ เปอร์เซ็นต์ เป็นคนเชื้อชาติอื่น ส่วนมากนับถือลัทธิเต๋า รองลงมาก็เป็นพระพุทธศาสนา มีชาวพุทธอยู่ประมาณ ๑๐๒,๐๐๐,๐๐๐ คน จีนเป็นประเทศที่มีชาวพุทธมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก(อันดับสองคือญี่ปุ่น อันดับสามคือไทย)แต่อยู่ในลักษณะผสมผสาน นับถืออิสลามประมาณ ๓ เปอร์เซ็นต์ นับถือคริสต์ศาสนาประมาณ ๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่นับถือลัทธิเต๋าในประเทศจีนยังคงคลาดเคลื่อนอยู่มาก เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๔ มีการจัดอันดับศาสนิกของศาสนาต่าง ๆ ไม่มีการระบุลัทธิเต๋า บอกแต่เพียงว่า “ผู้ที่นับถือศาสนาดั้งเดิมของจีน มี ๒๒๐,๐๐๐,๐๐๐ คน” ถามว่า “เพราะเหตุไร ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ นับถือศาสนาในเมืองจีนจึงไม่ชัดเจน ?” มีข้อเท็จจริงอยู่ ๒ ส่วนที่น่าจะกล่าวถึง

ส่วนที่ ๑ ธรรมชาติของคนจีนน่าจะเหมือนกับคนญี่ปุ่นในด้านการนับถือศาสนา คนญี่ปุ่นนิยมนับถือ ๒ ศาสนาในขณะเดียวกัน คือ ชินโตและพระพุทธศาสนา คนจีนน่าจะมีลักษณะพิเศษมากกว่านั้น อาจะนับถือ ๓ หรือ ๔ ศาสนาในขณะเดียวกัน คือ เต๋า พุทธ ขงจื้อ และธรรมชาตินิยม เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องยากที่จะระบุชัดเจนว่าแต่ละคนนับถือศาสนาอะไร

ส่วนที่ ๒ วิถีชีวิตของชาวจีนที่เกี่ยวกับศาสนาได้ขาดตอนไปประมาณ ๑๐๐ ปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ตะกุกุสู ชาวญี่ปุ่นได้เข้ามารับหน้าที่เป็นบรรณาธิการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกจีน แสดงให้เห็นว่าชาวจีนอาจมีปัญหาด้านกำลังคนที่จะทำงานด้านนี้ในยุคนี้หรือก่อนยุคนี้ ประมาณ พ.ศ.๒๔๙๐ วิถีชีวิตของชาวจีนกับศาสนาถูกกันให้ห่างเหินกันมากขึ้น เพราะฉะนั้น ภาพของวิถีชีวิตจีนจึงไม่มีร่องรอยของศาสนาใดศาสนาหนึ่งชัดเจน แต่ก็จะมีลักษณะร่วมระหว่างเต๋า พุทธ ขงจื้อ ชาวจีนรุ่นใหม่อาจไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่ามีศาสนาอะไรบ้างที่นับถือกันหรือเคยมีการนับถือกันในเมืองจีน